XALQ OG'ZAKI IJODI VOSITASIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI TARBIYALANUVCHILARNING AXLOQIY-ESTETIK TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH

Abdunabiyeva Nigora Shavkat qizi
Guliston davlat Pedagogika Instituti Ta'lim va Tarbiya nazariyasi va metodikasi (maktabgacha ta'lim)yo'nalishi magistranti.
E-mail abdunabiyevanigora80@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23120732

Annotatsiya. Mazkur tezisda maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning axloqiy-estetik tarbiyasini shakllantirishda xalq og'zaki ijodidan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Xalq ertaklari, maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar va xalq qo'shiqlarining bolalarda ezgulik, halollik, mehribonlik, do'stlik, kattalarga hurmat, go'zallikni his qilish va estetik didni rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot davomida kuzatish, suhbat, pedagogik tajriba-sinov, tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanilgan.

Kalit so'zlar: xalq og'zaki ijodi, maktabgacha ta'lim, axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, folklor, xalq ertaklari, maqollar, topishmoqlar, milliy qadriyatlar.

Kirish. Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim bosqichlardan biridir. Ushbu davrda bolalarda axloqiy me'yorlar, ijobiy xulq-atvor, estetik did, go'zallikka munosabat va atrofdagilar bilan muloqot qilish ko'nikmalari shakllanadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarning nafaqat bilim va ko'nikmalarini, balki ma'naviy-axloqiy va estetik sifatlarini ham rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.Xalq og'zaki ijodi xalqning ko'p asrlik hayotiy tajribasi va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan bebaho manbadir. Ertak, maqol, topishmoq, tez aytish, xalq qo'shiqlari va rivoyatlarda yaxshilik, yomonlik, halollik, mehnatsevarlik, mehr-oqibat, do'stlik, vatanparvarlik kabi axloqiy tushunchalar bilan bir qatorda go'zallik va nafosat haqidagi qarashlar ham aks etadi.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqotda maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning axloqiy-estetik tarbiyasini shakllantirish jarayonini o'rganish maqsadida kuzatish, suhbat, pedagogik tajriba-sinov, tahlil, taqqoslash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.Kuzatish metodi orqali bolalarning xalq og'zaki ijodi namunalariga qiziqishi, qahramonlarning xatti-harakatlariga munosabati va mashg'ulotlardagi faolligi o'rganildi.

Muammoli vaziyat metodi. Mazkur metod bolalarda axloqiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ertak va hikoya asosida tarbiya metodi. Tarbiyachi bolalarga axloqiy mazmunga ega ertakni aytib beradi (masalan, halollik haqida ertak).

Suhbat metodi yordamida tarbiyalanuvchilarning yaxshilik va yomonlik, do'stlik, mehribonlik, halollik, go'zallik va odob haqidagi tushunchalari aniqlandi.

Pedagogik tajriba-sinov jarayonida xalq og'zaki ijodi asosida mashg'ulotlar tashkil etildi.

Ertaklarni sahnalashtirish, maqollar mazmunini tushuntirish, topishmoqlar aytish, xalq qo'shiqlaridan foydalanish hamda qahramonlarning xatti-harakatlarini muhokama qilish kabi usullardan foydalanildi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tahlil va taqqoslash metodlari yordamida tajriba jarayonidagi o‘zgarishlar o‘rganilib, boshlang‘ich va yakuniy natijalar solishtirildi.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot jarayonida xalq og‘zaki ijodi asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlardan so‘ng tarbiyalanuvchilarning axloqiy-estetik tushunchalarida ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi.Bolalarning ertak qahramonlari xatti-harakatlariga baho berishi, yaxshilik va yomonlikni farqlashi, tengdoshlari bilan hamkorlik qilishi hamda go‘zallikka munosabat bildirishida faollik oshgani aniqlandi.Shuningdek, tajriba davomida bolalarning xalq ertaklari, maqollar va topishmoqlarga qiziqishi kuchaydi. Ular ertak qahramonlarining ijobiy va salbiy xatti-harakatlarini ajratish, o‘z fikrini sodda tarzda ifodalash va axloqiy xulosa chiqarishga ko‘proq harakat qila boshladilar. Olingan natijalar xalq og‘zaki ijodi namunalarini tizimli va maqsadli ravishda qo‘llash maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning axloqiy-estetik rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashini ko‘rsatdi.

Asosiy qism. Xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos keladi. Chunki bolalar obrazli fikrlashga moyil bo‘lib, ertak qahramonlari, qiziqarli voqealar va badiiy obrazlar orqali axloqiy tushunchalarni osonroq o‘zlashtiradilar.Xalq ertaklari orqali bolalarga yaxshilik va yomonlik, adolat va adolatsizlik, mehnatsevarlik va dangasalik kabi tushunchalarni tushuntirish mumkin. Ertak qahramonlarining xatti-harakatlarini muhokama qilish orqali bolalarda o‘z xatti-harakatiga baho berish va boshqalarning xatti-harakatlariga munosabat bildirish ko‘nikmalari shakllanadi.Maqollar qisqa va mazmunli bo‘lgani sababli bolalarga axloqiy tushunchalarni singdirishda samarali vosita hisoblanadi. Masalan, yaxshilik, do‘stlik, mehnat va hurmat haqidagi maqollar asosida suhbatlar tashkil etish orqali bolalarda ijobiy xulq-atvor shakllantiriladi. Topishmoqlar esa bolalarning tafakkuri, kuzatuvchanligi va tasavvurini rivojlantirish bilan birga, tabiat va atrof-muhitdagi go‘zallikni anglashga yordam beradi. Xalq qo‘shiqlari va badiiy ifodalar orqali esa bolalarda estetik his-tuyg‘ular, ritm va ohangni his qilish, milliy madaniyatga qiziqish rivojlanadi.Samaradorlikni oshirish uchun xalq og‘zaki ijodi namunalarini oddiy tinglash bilan cheklanmasdan, sahnalashtirish, rolli o‘yin, savol-javob, rasmlar asosida hikoya tuzish, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlar bilan uyg‘unlashtirish maqsadga muvofiq.

Xulosa.Xulosa qilib aytganda, xalq og‘zaki ijodi maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchilarning axloqiy-estetik tarbiyasini shakllantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ertaklar, maqollar, topishmoqlar, tez aytishlar va xalq qo‘shiqlaridan ta’lim-tarbiya jarayonida maqsadli foydalanish bolalarda ezgulik, mehribonlik, halollik, do‘stlik, mehnatsevarlik, kattalarga hurmat kabi axloqiy sifatlarni rivojlantirish bilan birga, go‘zallikni his qilish va estetik didni shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, xalq og‘zaki ijodi namunalarini sahnalashtirish, rolli o‘yinlar, suhbat va ijodiy topshiriqlar bilan uyg‘unlashtirish tarbiyalanuvchilarning mashg‘ulotdagi faolligini oshiradi. Shu bois maktabgacha ta’lim tashkilotlarida xalq og‘zaki ijodidan tizimli, maqsadli va bolaning yosh xususiyatlariga mos ravishda foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim va tarbiya sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.
4. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi namunalari. – Toshkent.
5. Maktabgacha ta’lim pedagogikasiga oid darslik va o‘quv qo‘llanmalar.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.